

Sucho, občas akcie — černý pátek na newyorské burze očima Čechů v USA*

Michael Durčák

DROUGHT, OCCASIONALLY STOCKS — BLACK FRIDAY ON THE NEW YORK STOCK EXCHANGE THROUGH THE EYES OF CZECHS LIVING IN THE USA

The text explores the views of the Czech immigrant community in the US on the 1929 New York Stock Exchange crash through Czech newspapers from Chicago, Nebraska, and Texas, using a comparative approach to analyse the publications.

KEYWORDS:

Czech community in the US; newspaper; comparative history; Czech newspapers in the US; Great Depression; interwar period; Texas; Nebraska; Chicago

Tato studie se věnuje pohledu Čechů žijících v Americe na krach na newyorské burze v říjnu 1929. Den přezdívaný také „černý pátek“ je často vnímán jako pomyslný počátek velké hospodářské krize. Tato krize nepřímo vedla k vzestupu totalitních a revizionistických režimů v Evropě, který měl za následek rozpoutání druhé světové války. Jedná se o pokles na burze s největším politicko-hospodářským dopadem v amerických dějinách a konec tzv. zlatých dvacátých let. Text má ambici metodou sondy napomoci k pochopení toho, jak čeští krajané ve Spojených státech vnímali situaci, která byla důležitá jak pro Čechy v Americe, tak s odstupem času i pro „starou vlast“, z níž do USA přišli.

Meziválečné období zůstává spíše stranou zájmu badatelů, kteří se zabývají historií Čechů žijících v USA. A to především ve prospěch činnosti krajanů ve Spojených státech během první či druhé světové války. Případně se historici zabývají zakladatelskou fází krajanů v USA ve druhé polovině 19. století. Tato studie zamýšlí obohatit historickou vědu především tím, že jako primární korpus pramenů využívá krajan-
ský tisk z meziválečného období. Než přejdu k představení pramenů samotných, přiblížme si alespoň částečně, jak vypadala krajan-
ská komunita v meziválečném období.

Jedním z mála badatelů, kteří se tímto obdobím zabývali, byl Josef Polišínský, jenž se v obecné rovině věnoval krajan-
ské komunitě v meziválečném období v USA ve druhém díle své práce *Úvod do studia vystěhovalectví do Ameriky*: „Dvacátá a třicátá léta jsou v dějinách české Ameriky a jejího vztahu ke staré vlasti obdobím paradoxů. Zatímco v nové republice se stále více uplatňoval americký vliv, představovaný automobily, filmy, džezovou hudbou, měnila se i skladba americké Čechie. Počet českých mluvčích Američanů se zmenšoval, ale co bylo důležitější, mizely české čtvrti ve

---

* Studie vychází z kvalifikační práce autora: Michael DURČÁK, *Tak trochu jiná třicátá léta — Perspektiva krizí třicátých let očima českých krajanů v Americe mezi lety 1929–1939*, diplomová práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2022.

velkoměstech a vyliďňoval se farmářský venkov. Roku 1930 se ve Spojených státech napočítalo na dvě stě tisíc Čechů.¹ Polišenský se pak věnuje také československo-americkým vztahům, které si prošly nejen paradoxy, ale také zklamáním, neboť dle jeho slov se mnozí občané nového státu domnívali, že Wilsonova Amerika se bude starat o hmotný rozvoj Evropy po konci první světové války.²

Zároveň i někteří navráťivší se krajané byli zklamáni z poměrů v nově samostatné staré vlasti, přičemž u Slováků byl tento pocit umocněn nesplněním slibu o federalizaci, vetkaného do Pittsburské dohody.³ „Stará vlast byla nadále spojována s osobou T. G. Masaryka. [...] Více se vzájemně cestovalo. Z Ameriky jezdili krajané na Vše-sokolské slety až do osudného roku 1938, majetnější Čechoslováci se zase podívali do Ameriky, když se tam konaly Světové nebo alespoň kontinentální výstavy, a při tom poznávali jak Nový York, Chicago, St. Louis nebo San Francisco. Do Spojených států přijížděli čeští a slovenští studenti obvykle na nějaké americké stipendium,“ píše Polišenský o tehdejších stycích.⁴ A dodává: „Celkový počet mladých lidí, kteří takto poznali americkou skutečnost, nebyl pravděpodobně veliký, známe jména asi dvou set Čechoslováků, kteří v tomto dvacetiletí studovali v Americe, a je příznačné to, že značná část z nich zůstala za mořem.“⁵

Vzhledem k četnosti, různorodosti a geografické roztroušenosti míst vydávání českých deníků, týdeníků, měsíčníků či jiných občasníků v USA bylo obtížné napsat souhrnnou práci věnující se českému tisku v Americe. Průkopníkem v tomto tématu se stal v roce 1911 Tomáš Čapek díky své knize *Padesát let českého tisku v Americe*.⁶ Čapek byl de facto kronikářem české emigrace v Americe, a proto se jeho kniha zaměřuje na zaznamenání raných dějin tamního česky psaného tisku, uchování vzpomínek některých redaktorů, ale taktéž obsahuje vyčerpávající soupis jednotlivých tiskovin. Čapkovu práci je nutné zmínit, neboť podobného pokusu o obsáhnutí a popsání celého korpusu českých periodik jsme se dočkali až o necelých sto let později díky knize badatelky Aleny Jaklové *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*.⁷ Jaklová se ve své monografii na první pohled na překvapivě velké ploše zabývá migrací, ale také jednotlivými periodiky v průběhu dvou století. Jak už ovšem bývá v případě vztahu historiografie a české komunity v USA pravidlem, v centru pozornosti stojí především druhá polovina 19. století a necelé první dvě dekády století dvacátého, graduující vznikem samostatného Československa. Jaklová se však alespoň částečně věnuje i meziválečnému období — ať už jde o rozdělení jednotlivých tiskovin⁸ nebo krátkou snahu charakterizovat život české menšiny v Americe.⁹ Zmiňuje například, že v meziválečném období

1 Josef POLIŠENSKÝ — Lumír NESVADBÍK, *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky II. Češi a Amerika*, Praha 1996, s. 94.

2 Tamtéž.

3 Tamtéž, s. 94–95.

4 Tamtéž, s. 95.

5 Tamtéž.

6 Tomáš ČAPEK, *Padesát let českého tisku v Americe*, New York 1911.

7 Alena JAKLOVÁ, *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*, Praha 2010.

8 Tamtéž, s. 272–286.

9 Tamtéž, s. 307–310.

začala druhá generace přistěhovalců početně převyšovat generaci první, která byla narozena mimo území Spojených států.¹⁰ Celá éra je krátce zhodnocena následovně: „Po vytvoření samostatného státu v roce 1918 měli Češi a Slováci k emigraci méně důvodů, přesto se ale před začátkem dvacátých let, kdy začaly platit roční imigrační kvóty, přistěhovalo do USA více než sedmnáct tisíc Čechů. [...] Koncem třicátých let 20. století odešlo z Československa také několik set Čechů převážně židovského původu a malý počet utečenců přicházel i v celém průběhu druhé světové války.“¹¹

Kromě toho Jaklová vysvětluje, že krajanská komunita v USA již ztrácela kontakt s událostmi ve staré vlasti a začala žít vlastním životem. Lze tedy předpokládat, že Čechoameričané měli unikátní perspektivu na problémy dané doby. „V roce 1940 žilo ve Spojených státech amerických už jenom 31 % Čechů náležejících k první generaci. Jak přistěhovalci stárli, začali opouštět farmy, na nichž se předtím usazovali. Zatímco v roce 1910 představovali farmáři ještě 33 % z celkového počtu všech českých přistěhovalců, v roce 1940 jich žilo na farmách už jenom 18 %. Většina Čechoameričanů v té době už žila ve městech. Neobývali však kompaktní městské komunity, jak tomu bývalo dříve. V období po první světové válce se krajanské městské komunity začaly rozpadat, Češi už ke svému životu v Americe nepotřebovali sousedství krajanů z bývalé vlasti. Rozpad městských komunit urychlila i světová hospodářská krize na přelomu dvacátých a třicátých let,“ popisuje autorka změnu charakteru české komunity.¹²

Jaklová následně stručně líčí zkoumané období z mediálního hlediska: „Produkce krajanských žurnalistických titulů dosáhla svého vrcholu v roce 1920, ve třicátých a čtyřicátých letech však už byla situace zcela jiná. Počet nově zakládaných žurnalistických titulů se výrazně snižoval, ve srovnání s dvacátými lety klesal i celkový počet krajanských periodik, měnila se struktura tisku. Zatímco v celém předcházejícím období existence čechoamerického tisku představovaly nejfrekventovanější typ periodik deníky, od třicátých let 20. století jsou na krajanském tiskovém trhu nejpočetněji zastoupeny měsíčníky.“¹³ Autorka pak k situaci dodává, že pokud už byla nějaká nová tiskovina přeci jen založena, tak dané periodikum zpravidla velice rychle zaniklo.¹⁴

Pro účely tohoto článku byla metodou sondy vybrána tři periodika vydávaná ve třech lokalitách, kde měla česká krajanská komunita výrazné zastoupení.

První z nich je Chicago, dnes třetí největší město USA. Právě metropole státu Illinois byla pro přistěhovalce z českých zemí nejoblíbenější destinací a česká stopa je v rámci některých kulturních institucí ve městě dodnes patrná. Chicagem se podrobně zabývá kniha *Česká Amerika: Chicago* z pera Jaroslava Kříže.¹⁵ Autor se však věnuje meziválečnému období pouze částečně, nejvíce ve spojení s osobou chicagského starosty českého původu Antonína Čermáka.¹⁶ V této studii se opírám o deník *Denní Hlasatel*, který byl v Chicagu založen už v květnu roku 1891, přestože ve městě již vycházela dvě

10 Tamtéž, s. 307.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž, s. 307–308.

13 Tamtéž, s. 296.

14 Tamtéž, s. 296–298.

15 Jaroslav KŘÍŽ, *Česká Amerika: Chicago*, Praha 2022.

16 Tamtéž, s. 181–192.

česká periodika — deníky *Svornost* a *Chicagské listy*.¹⁷ *Denní Hlasatel* vznikl díky stávce českých sazečů v Chicagu pracujících pro tamní česká média, které se zaměstnavatelům nepodařilo uchláchnout. Stávkující se proto osamostatnili a založili vlastní list.¹⁸

Druhá lokalita se nachází jižněji — konkrétně jde o Nebrasku. Tento rovinatý stát, dodnes známý pro své rozvinuté zemědělství, byl po Chicagu historicky druhou nejoblíbenější lokalitou českých osadníků. Například v roce 1910 měla Nebraska 50 680 obyvatel, kteří jako svůj rodný jazyk uváděli češtinu.¹⁹ Dodnes je státem, kde se největší procento obyvatel z celých USA hlásí k českým kořenům a kde je česká komunita kulturně velice aktivní.²⁰ Druhým periodikem citovaným v této práci je časopis *Hospodář*, který vycházel od roku 1891 v Omaze ve státě Nebraska. Časopis založil novinář Jan Rosický nejdříve jako měsíčník, od druhého ročníku se pak periodicitu změnila na čtrnáctideník a od roku 1985 se opět jednalo o měsíčník.²¹ Jak už jeho název napovídá, jednalo se o periodikum určené primárně farmářům. Svě předplatitele si však podle Jaklové našel i v Kanadě, a některá čísla byla dokonce zasílána i do staré vlasti.²²

Třetí a poslední lokalitou, jejíž periodika a reflexe českých krajanů se nachází v centru mého zájmu, je Texas. Jedná se o stát, kde dodnes žije skoro 200 000 lidí hlásících se k českému původu.²³ Čechy obývajícími „stát osamělé hvězdy“ se dlouhodobě zabývá badatel Lukáš Perutka, konkrétně na příkladu Rožnovska.²⁴ V publikaci *Za to spasitelské moře* se Perutka věnuje i obecným trendům, které ovlivňovaly život české komunity v Texasu, včetně meziválečného období.²⁵ Perutka vnímá meziválečné období jako etapu úpadku české komunity v Texasu, z níž se enkláva nikdy nevzpamatovala: „Úpadek českého uvědomění byl způsoben několika faktory. Ona již zmíněná industrializace a urbanizace v Texasu totiž proběhla i na Valašsku, kde je s tímto procesem nerozlučně spjat zlínský podnikatel Tomáš Baťa. Zlepšení životních podmínek ve staré vlasti tak vedlo k tomu, že vystěhování do Texasu již nebylo tak lákavé. K tomu bylo nutné připočítat i omezování přistěhovalectví ze strany amerických úřadů. Proud nových přistěhovalců tak slábl a ti, co v Texasu pobývali, postupně

17 A. JAKLOVÁ, *Čechoamerická periodika*, s. 198.

18 Tamtéž, s. 198–199.

19 Štěpánka KORYTOVÁ-MAGSTADT, *To Reap a Bountiful Harvest. Czech Immigration beyond Mississippi, 1850–1990*, Iowa City 1993, s. XVII.

20 Data k celkovému počtu lidí hlásícímu se k českému původu v jednotlivých státech (2019): ACS 1-Year Estimates Selected Population Profiles, dostupné z <https://data.census.gov/cedsci/table?q=Czech&g=0100000US%240400000&tid=ACSSPPIY2019.S0201> [náhled 24. 3. 2024].

21 Tamtéž, s. 206–207.

22 Tamtéž, s. 207.

23 Data k celkovému počtu lidí hlásícímu se k českému původu v jednotlivých státech (2019): ACS 1-Year Estimates Selected Population Profiles, dostupné z <https://data.census.gov/cedsci/table?q=Czech&g=0100000US%240400000&tid=ACSSPPIY2019.S0201> [náhled 24. 3. 2024].

24 Lukáš PERUTKA, *Za to spasitelské moře. Emigrace z Rožnovska do Texasu*, Rožnov pod Radhoštěm 2015.

25 Tamtéž, s. 92–99.

ztráceli kulturní vazby na starou vlast. Bylo to způsobeno tím, že starší generace pomalu vymírala a ta mladší, jejíž členové se narodili v Texasu, ztrácela zájem,“ konstatuje Perutka.²⁶ V rámci studie dále pracuji s měsíčníkem *Bratrské listy — Brethren Journal*, jenž vycházel od roku 1902 díky československé bratrské jednotě ve městě Caldwell v Texasu. Dodnes vycházející periodikum je zástupcem krajanských evangelických tiskovin. Náboženský tisk byl prominentní složkou čechoamerického tisku.²⁷

SUCHO, OBČAS AKCIE

Přesuňme se ke zkoumání tzv. „černého pátku“ na newyorské burze. Ve skutečnosti šlo o čtvrtek 24. října 1929, přičemž v angličtině je tento den označován jako „Black Thursday“. K posunu v kalendáři na pátek došlo kvůli časovému posunu mezi Evropou a Spojenými státy. Jak již bylo zmíněno, v rámci kolektivní paměti je i dnes tento burzovní krach vnímán jako „spouštěč“ velké hospodářské krize. Pro kontextualizaci zkoumaného momentu připomeňme monografii *Golden Fetter. The Gold Standard and the Great Depression* z pera respektovaného amerického hospodářského historika Barryho Eichengreena, která je pro své kvality dodnes vysoce ceněna americkými badateli.²⁸ Eichengreen opakovaně upozorňuje na chybné vnímání celé krize jako něčeho, co začalo ve Spojených státech a zasáhlo je nejtvrdějším možným způsobem. „Po krachu na Wall Street v roce 1929 následoval kolaps finančních institucí a imploze aktivity na finančních trzích. Následující pokles se stal velkou hospodářskou krizí — velkou ekonomickou katastrofou moderní doby. Tato katastrofa byla celosvětovým fenoménem. Na rozdíl od dojmu, který vyvolává většina literatury, která se zaměřuje na Spojené státy, byla velká hospodářská krize natolik vážná právě proto, že postihla tolik zemí najednou. Žádná z národních ekonomik nebyla imunní. Všechny utrpěly finanční potíže a mnohé z nich zažily zničující finanční krize,“ píše v úvodu autor.²⁹ Následně se pouští například do dlouhého popisu toho, jak fungoval v meziválečném období zlatý standard.³⁰ Z Eichengreenova pohledu je to klíčové, neboť zárodky velké hospodářské krize vidí obecně v nastavení fungování globálního ekonomického systému už po první světové válce, kdy byl smrtícím koktejlem mix nepružnosti zlatého standardu a sporů ohledně splácení reparací a válečných dluhů.³¹ „Problémy s fungováním zlatého standardu a bezprecedentní nárůst nezaměstnanosti byly dva více než pozoruhodné aspekty ekonomické krize 30. let. Byly propojené způsobem, který je vzájemně ještě více prohloubil a posílil. [...] Problémy se zlatým standardem přímo přispěly ke zhroutilí výroby a nárůstu nezaměstnanosti v roce 1929.“³²

26 Tamtéž, s. 95–96.

27 A. JAKLOVÁ, *Čechoamerická periodika*, s. 268–269.

28 Barry EICHENGREEN, *Golden Fetter. The Gold Standard and the Great Depression*, Oxford 1992.

29 Tamtéž, s. 3.

30 Tamtéž, s. 26–67.

31 Tamtéž, s. 390–395.

32 Tamtéž, s. 390.

CHICAGO A ČERNÝ ČTVRTEK – NEJVĚTŠÍ PANIKA OD ROKU 1914

U vnímání černého pátku krajany začneme v Chicagu, kde jsou vzhledem k periodicitě zvoleného pramene zprávy nejrychlejší a dalo by se říct, že i neaktuálnější. Hned v pátek 25. října *Denní Hlasatel* na úvodní straně druhé části vydání hlásil v článku s titulkem *Pokles akcií na burse* následující: „Některé cenné papíry prodány včera na Wall Street o 12 až 40 bodů levněji. Od válečného poplachu r. 1914 nebylo tolik zmatku v newyorských bursovních kruzích jako včera.“³³ To ukazuje minimálně to, že tehdejší zpravodajové vnímali pokles na burze v kontextu poslední „velké“ krize, kterou znali. Zatímco pro nás je typické hledat „nové černé pátky“ v předvečer současných ekonomických krizí, v meziválečném období byly tyto problémy vztahovány k začátku první světové války, v níž byla Amerika na počátku neutrální.

Pozoruhodné je, že burzovní pokles nebyl hlavně zprávou dne. Tou byl text o následcích jezerní bouře v Michigan City ve státě Indiana.³⁴ Z pohledu určité postracionalizace bychom snad i mohli říct, že Češi v Chicagu situaci na finančních trzích v New Yorku podcenili. To by byla ovšem chyba, neboť zpravodaj celou situaci na burze rozvádí takto: „Dnes za překotného prodeje asi 12,800,900 dílců bylo rozprodáno a většina z nich prodána pod cenu. Pouze ocelářský trust za všeobecného zmatku udržel ceny svých akcií v normálu a na konec akcie ty vystoupily o několik procent výše... [...] Jinak ale všechny ostatní velké industriální firmy utrpěly dnešním poklesem zvláště dopoledne, kdy některé akcie zapadaly o dvanáct až čtyřicet bodů níže, než byly ve své valutě včera.“

Podobně vypovídající charakter má poznámka o objemu se ztrátou prodaných cenných papírů: „Dnešní rozprodej byl největší letos, takže dnešními bursovními zmatky i panika letos v březnu zde udavší, byla překonána. V březnu rozprodáno narychlo pouze 8,246,740 a dnes, jak již bylo poznamenáno, více jak dvanáct milionů akcií.“³⁵ Autor kromě toho naznačil i spojitost, jakou měly newyorské události se zbytkem americké ekonomiky: „Následkem zdejších bursovních poklesů i na jiných amerických bursách pocítěno bylo jisté kolísání, kterým zasaženy byly též bursy obilní, bavlnářů i jatečnicků.“³⁶ Lze předpokládat, že zmínka o oněch třech komoditních burzách byla do textu přidána i kvůli specifickým potřebám české komunity, která byla velmi pozorná na ceny právě těchto produktů, protože se živila jejich produkcí.

Denní Hlasatel si následně všiml i reakce federální vlády, konkrétně ministra financí Andrewa W. Mellona, přičemž anglické pojmenování jeho funkce Secretary of the Treasury je zde otrocky počestěno jako „tajemník pokladu“.³⁷ Autor článku zmiňuje, že na burzu musela být dokonce povolána policie, aby byl nespokojený lid před burzou udržen na uzdě.³⁸ Dle textu se pak Mellon domnívá, že: „dnešní ztráty

33 *Pokles akcií na burse*, *Denní Hlasatel*, 25. října 1929 (část druhá).

34 Tamtéž.

35 Tamtéž.

36 Tamtéž.

37 Tamtéž.

38 Tamtéž.

na Wall Street jsou ztráty pouze na papíře a obchod dnešním poplachem na Wall Street nebude snad v zemi postižen.³⁹ Nadcházející krizi tedy nevěštily ani orgány ve Washingtonu, naopak se hodlaly v rámci vyšetřování nezdravých poměrů na Wall Street zaměřit na otázku divokých spekulací, kterou měl v prosinci roku 1929 prošetřit senátní výbor.⁴⁰ Tindall a Shi však na Mellonovu adresu poznamenávají dost nelichotivě: „Mellon prohlašoval, že nejlepší politikou by bylo ‚zlikvidovat dělnictvo, zlikvidovat akcie, zlikvidovat zemědělce, zlikvidovat nemovitosti‘. To by podle něho ‚zbavilo systém prohnilstí‘.“⁴¹ Zmíněná senátní komise měla prozkoumat úvěrové poměry především na newyorské burze, kde „zvláště poslední dva roky divoké spekulace se provozují“.⁴² Na závěr autor doplňuje, jaký efekt měl pokles na americké burze i jinde po světě: „Dozvuky dnešní paniky na Wall Street byly pozorovány zvláště na burse ve Filadelfii, dále ve finančních kruzích v Torontu i Montrealu a rovněž Londýnská bursa byla new-yorskou panikou otřesena.“ Bohužel zřejmě vzhledem k rozsahu deníku se míru propadu akcií na dalších trzích nedozvídáme, jak by bylo běžné například dnes. V neposlední řadě pak následuje zmínka o poklesu ceny za bušlu obilí (stará míra označující zhruba 28 kg), která měla ztratit na hodnotě jedenáct centů.

Co nám tedy tento text může odhalit? V první řadě kvůli své nevýrazné roli na úvodní straně novin a samotnému vyznění fakt, že Češi v Chicagu nevnímali onen bájný „černý pátek“ ani vzdáleně jako něco, co by připomínalo start velké hospodářské krize. Tento bod jsme si v rámci ex post racionalizace zvolili až my historici jako něco, čeho se můžeme „chytit“. Je možné, že například v New Yorku by byl tento moment vnímán silněji, ale zkoumání tohoto úhlu pohledu by vyžadovalo změnu pramenné základny.

Denní Hlasatel však pochopitelně informoval o poklesu na newyorské burze i nadále. Delší časová perspektiva je nutná kvůli rozdílné periodicitě pramenů, neboť zaměření na jeden konkrétní den (ve smyslu vydání novin) by bylo příliš svazující. Je zajímavé, že hned další den — 26. října 1929 — chicagský český deník umístil na titulní stranu své druhé části článek *Bankéři na pomoc s podtitulem Pět největších finančníků newyorských konalo poradu a učinili kroky, aby se panika na burse zastavila*.⁴³ Hlavní zprávou dne ovšem byl text o tom, že bývalý ministr vnitra Albert B. Fall byl obviněn z „greftu“, tedy braní úplatku během působení v administrativě Warrena Hardinga.⁴⁴ V případě námi zkoumaného článku o finančních trzích autor informuje o schůzce dne 25. října 1929, kdy se několik mocných mužů sešlo v úřadovně známého a vlivného bankéře J. P. Morgana. Po poradě vydal finančník Thomas W. Lamont následující prohlášení: „Všichni zúčastnění prý se shodují v přesvědčení, že není k panice důvodů, základy bursovního obchodu jsou zdravé, nynější klesání cen bylo zaviněno příčinami technickými nežli základními a že akcie mnohých firem

39 Tamtéž.

40 Tamtéž.

41 George B. TINDALL — David E. SHI, *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 2008, s. 557.

42 *Denní Hlasatel*, 25. října 1929 (část druhá).

43 *Denní Hlasatel*, 26. října 1929 (část druhá).

44 Tamtéž.

prodávají se přitom pod cenu, kterou ve skutečnosti mají.⁴⁵ Jak zmiňují Tindall a Shi, z dlouhodobého hlediska Lamont neměl pravdu, neboť americké podnikání v té době nestálo na zdravých základech. „Americké hospodářství nejvíce poškodila schopnost podnikatelů udržovat v letech konjunktury stávající cenovou úroveň a sklízet zisky, přičemž nezvyšovali mzdy ani ceny surovin. Výsledkem bylo, že přibližně jedna třetina osobních příjmů končila v rukou pouhých pěti procent obyvatelstva. Tím, že své zisky znovu investovali do růstu svých firem, působili podnikatelé stále větší nerovnováhu mezi vzrůstající produktivitou a klesající kupní silou. [...] Když nastaly potíže, nafouklá podniková struktura se zřítila.“⁴⁶

Že trhy příliš nevěřily velikánům amerického finančnictví, zmiňuje i sám autor textu: „Okamžitě toto prohlášení nepomohlo a trvalo to přes čtyři hodiny nežli se na burse počalo pozorovati jakési zlepšování.“⁴⁷ *Denní Hlasatel* nadále píše o reakci bankéřů, kteří situaci na trzích chtěli uklidnit. Ovšem ani sám Lamont si podle textu nebyl jistý tím, jak se věc bude vyvíjet: „Ale Lamont, který toto prohlášení za bankéře vydával, dodal, že nikdo nemá chuti dělati do budoucnosti žádné předpovědi. Může to dopadnouti dobře, ale také to může skončiti špatně, jedno proroctví jest tak dobré jako druhé.“ Česká redakce v Chicagu si jinými slovy všimla, že byt se nejdůležitější finančníci snaží trhy uklidnit, svým prohlášením příliš nevěří. Přitom to nejhorší mělo teprve přijít, jak ukazují poslední dva texty z *Denního Hlasatele*, které na situaci na burze bezprostředně reagovaly.

Pondělí 28. října 1929 bývá přezdíváno „černé“, opět kvůli burzovnímu poklesu a odprodeji milionů akcií pod cenou. O den později („černé“ úterý) zařadil *Denní Hlasatel* zprávy z burzy jako hlavní zprávu vydání s titulkem *Na Wall Street v městě New York*.⁴⁸ V textu samotném pak stojí následující: „Včera na newyorské burse došlo k novému poplachu, když spekulanti překotně rozprodávali různé akcie. Následkem všeobecné likvidace ceny všech dílců poklesly od \$10 a \$50 a rovněž ocelářský trust likvidací tou trpěl a teprve když Morganovi lidé jali se jeho akcie kupovat, aby se prodej týchž zastavil, na burse zavládly normálnější poměry. Bylo tak k večeru, kdy již více jak 9 000 000 dílců pod dřívější cenou bylo rozprodáno.“⁴⁹ V této pasáži je zajímavá minimálně zmínka o ocelářském trustu, jímž myslí autor společnosti, o nichž ještě před čtyřmi dny tentýž list tvrdil, že se považovaly „vždy za nejsilnější cenné listiny, kteréžto přesvědčení i za to dnešní bursovní paniky se uplatnilo“.⁵⁰ Vzhledem k tomu, že akcie firmy United State Steel Corporation, o nichž autor hovoří, následně kupovali brokeri ze stáje J. P. Morgana, lze předpokládat, že podobný náhled měli i někteří američtí spekulanti.

V následující části textu pak stojí: „Na obrázku nachází se Wall Street, tedy Wall ulice, kde newyorská bursa se vypíná a kterážto ulice nachází se v sousedství Broad ulice. Za včerejšího bursovního ruchu obě ty ulice byly auty a lidmi téměř zablokovány [sic!]. Očekává se, že dnes valuty cenných papírů na Wall Street znovu se

45 Tamtéž.

46 G. B. TINDALL — D. E. SHI, *Dějiny*, s. 557.

47 *Denní Hlasatel*, 26. října 1929 (část druhá).

48 *Denní Hlasatel*, 29. října 1929 (část druhá).

49 Tamtéž.

50 *Denní Hlasatel*, 25. října 1929 (část druhá).

povznesou a způsobem tím na newyorské burse uklidnění bude následovat [...].“⁵¹ Jak víme, uklidnění nepřišlo, naopak nastal mohutný pokles a rozprodávání milionů dílců, tedy akcií.

Pro naše potřeby je ovšem podstatné, že kromě fotografie redaktor *Denního Hlasatele* považoval za nutné vysvětlit, kde vlastně Wall Street leží a co to je. Dnes bychom zřejmě něco takového považovali i v Česku za zbytečnost, neboť se jedná o všeobecnou znalost, pro Čechoameričany v Chicagu to však patrně neplatilo. Mohlo to být způsobeno tím, že se deník, jak již bylo zmíněno v úvodu, zaměřoval na nově příchozí imigranty, nebo tím, že investování a burzovní spekulace byly běžnému čtenáři natolik vzdálené, že editoři cítili potřebu tyto skutečnosti přiblížit.

Rozhodně se nejedná o banální posuny, neboť už několik dní po černém čtvrtku/pátku deník seznamoval čtenáře s dalším vývojem na burze cenných papírů; redakce pravděpodobně cítila, že situace je vážnější. Ona hlavní zpráva je doplněna ještě dalším, kratším textem s titulkem *Další pokles na burse*, v němž mimo jiné stojí: „Některé akcie nabízeny o deset bodů levněji a jiné dokonce o padesát bodů. Poklesem tím byly postiženy téměř všechny velké firmy, trusty, dráhy, automobilové továrny, General Electric, General Motors atd. Když k večeru bursiáné chystali se již k závěru, pokles ten byl dosud znatelný a trvalo to osmdesát minut po uzavření obchodů, než všechny prodeje byly registrovány.“⁵² Část textu je totožná s výše zmíněnou zprávou, ovšem zde se autoři rozhodli vyjmenovat konkrétní firmy a demonstrovat, jak masivní úbytek ceny zaznamenaly akcie některých firem — až o polovinu. V textu je zároveň zmíněno, že bylo prodáno skoro deset milionů akcií, přičemž tento objem byl tak velký, že se ani v rámci otevírací doby nestihl zobchodovat.

V poslední části textu se pak autor zaměřuje na drobné investory a poprvé připouští vážnost celé situace: „Rovněž drobní spekulanti, před bursou obchodními transakcemi se zabývající, utřili za dnešního obchodování značné finanční ztráty a z jiných měst oznamuje se bursovní poplach, kterým i obilní i bavlnářské burzy byly postiženy. Jest obava, že nynější bursovní záchvaty na Wall Street budou mít neblahý vliv na hospodářské poměry ve spojených státech.“⁵³ Autor tentýž den čtenářům vysvětloval, co vlastně Wall Street je, a navíc tak trochu ospravedlňuje, proč je situaci na burze přikládán takový důraz. Tím během pouhých čtyř dní nastává v narativu deníku obrat — zprávy z finančního sektoru se stávají nejdůležitější událostí dne a zároveň je čtenáři oznámeno, že se ho může pokles ceny akcií týkat také a že je možné, že stejně negativně postihne i celou ekonomiku USA. K čemuž, jak už dnes víme, v kombinaci s nepružným zlatým standardem opravdu došlo.

Zprávy o burzovních pádech na příkladu *Denního Hlasatele* by bylo možné analyzovat i na větším vzorku textů, ale i ve zvolených článcích lze nalézt komunikační vzorce, které o mnohem vypovídají. Nejenže se ukázalo, že čeští čtenáři v Chicagu zřejmě nebyli znalí toho, co vlastně Wall Street je, zároveň si editoři deníku byli vědomi, že situace na trzích negativně ovlivní i čtenáře. K tomuto obratu došlo za pouhé čtyři dny.

51 *Denní Hlasatel*, 29. října 1929 (část druhá).

52 *Denní Hlasatel*, 29. října 1929 (část druhá).

53 Tamtéž.

BURZA A TEXAS – POŠLETE PENÍZE A ŠATY

Pro analýzu vnímání černého pátku z pohledu Čechů v Texasu je použit soubor pramenů evangelických *Bratrských listů*. V den největšího burzovního krachu v dějinách USA shodou náhod jedno číslo vyšlo, ale texaští čeští evangelíci se v něm pochopitelně nevěnují burze, ale dokončení stavby chrámu v Rosenbergu v Texasu.⁵⁴ Stavba trvala tři roky a „lot, dřevo, nábytek a varhany stály dohromady \$6000.00. Kdyby se měla k té sumě přičísti darovaná práce a darovaný nábytek a jiné darované věci, vyšlo by vše značně nad \$7000.00.“⁵⁵ Co se na první pohled zdá jako banální zpráva, může ukázat více o ekonomické situaci texaských Čechů: „Sbor má na svém majetku značný dluh a kromě toho je letos postižen velikou neúrodou, ale pevně doufá, že s pomocí Boží a za součinnosti bratří a sester ve víře se břemene toho v několika letech zbaví,“ odhaluje editor pozadí celé finanční transakce.⁵⁶ Zároveň pak v poznámce redakce uvádí: „Je zvykem a pravidlem v Jednotě, aby všechny bratrské chrámy byly stavěny společně snahou církve celé. Proto jistě, kdo může, svým darem bratřím v Rosenberg vypomůže, a to zvláště letos, kdy celou tu krajinu postihla zlá neúroda. Nejsou ty úrody nikde zvláštní, ale pamatujme na Rosenberg aspoň tam, kde nějaké úrody jsou. Ochotného dárce miluje Hospodin.“⁵⁷

Uvedme tento text do nezbytného kontextu — jen dvě procenta Američanů vlastnila nějaké akcie.⁵⁸ Ostatně pád na burze Texas okamžitě nezasáhl, neboť většina obyvatel, stejně jako většina Američanů, v cenných papírech své peníze uložené neměla a žila v rurálních oblastech. Někteří texaští politici dokonce tvrdili, že kolaps na burze bude znamenat, že kapitál alokovaný pro burzovní spekulace se vrátí do státu jako investice do zemědělství a výroby.⁵⁹ „Dlouhodobá agrární nevráživost vůči spekulantům dokonce podporovala chabě skrývanou potutelnost z toho, že se establishmentu na východním pobřeží nyní dostává zasloužených plodů své [sic!] práce.“⁶⁰

Agrární státy se navíc v této době potýkaly se zemědělskou depresí. Kromě již zmíněné neúrody například v roce 1931 poklesnou ceny kukuřice a dobytka na polovinu toho, co stály v roce 1929.⁶¹ Tyto skutečnosti zajímaly čtenáře více než pokles ceny akcií, jejichž propojenost s cenou hospodářských plodin někteří zřejmě nechápali. Tuto tezi ostatně potvrzuje i fakt, že v následujícím čísle se texaští evangelíci nezajímali o cokoli spojeného s hospodářstvím, ale o posvěcení chrámu Páně v Industry.⁶² Čeští bratři totiž slavili znovuvysvěcení kostela, který byl postaven před padesáti lety. Z náboženského hlediska je zajímavá zmínka o staré vlasti: „Br. Far. Jos. Hegar mluvil

54 *Bratrské listy*, 24. října 1929, s. 1.

55 Tamtéž.

56 Tamtéž.

57 Tamtéž, s. 1–2.

58 Robert A. CALVERT — Arnoldo DE LEÓN — Gregg CENTRELL, *The History of Texas*, Hoboken 2020, s. 296.

59 Tamtéž, s. 297.

60 Tamtéž.

61 Tamtéž, s. 302.

62 *Bratrské listy*, 28. listopadu 1929, s. 1.

o době toleranční. Poukázal na to, jak bratři po bitvě na Bílé Hoře pronásledováni byli [...] jaká příkoří jim bylo snášeti i po toleranci a jakým způsobem byli zase spojeni v církev bratrskou nejenom zde v Americe od r. 1904, ale i ve staré vlasti od r. 1918 — vyslovil naději, že bratrská naše církev naplní svoje poslání ku československému lidu v celé Americe a že bratrství se stane brzy církví světovou.⁶³

Ovšem v prosincovém vydání z téhož roku se i k texaským bratrům prostřednictvím náboženského tisku dostane informace o tíživé hospodářské situaci jejich spoluvěrců ve Vídni v textu *Milým Americkým přátelům Vídeňského „Českého srdce“*,⁶⁴ v němž autor popisuje situaci v bývalém centru rakouské monarchie: „Zajisté z časopisů víte o krizi Rakouska a o bídě Vídne. Dovedete si také představit, co to znamená, když továrny jsou zavřeny, statisíce obyvatelů je bez zaměstnání a stále nebezpečí občanských bojů odvrací od Vídne jakýkoliv cizinecký ruch. A protože je zde bída a hlad — a zima je přede dveřmi, nikdo se nebude divit tomu nejhoršímu, — protože hladový člověk je schopen všeho. [...] Proto se na Vás obracíme a prosíme Vás, abyste naším prostřednictvím československým sirotkům a sestárlým krajanům ve Vídni pomohli tak, jak můžete. [...] Pomozte s důvěrou, neboť hospodaříme veřejně a šetrně! Vědomí vykonaného dobrého skutku naplní i Vás uspokojením se sebou samým a zajistí Vám trvalou vděčnost v srdcích všech, kterým pomůžete.“⁶⁵

O stranu dále editoři upozorňují, že nejlepším darem pro České srdce ve Vídni jsou peníze, zároveň prý navzdory obavám čtenářů „není možno, abychom odloženého šatstva dostali dostatek. Naše děti mnoho spotřebují a pak rádi bychom, aby nám hodně zbylo pro naše sestárlé krajany.“⁶⁶ Co se týče charity, vazba mezi krajanskými komunitami ve světě fungovala. A vzhledem k zájmu čtenářů *Bratrských listů* je patrné, že když už ne peněžní prostředky, Čechoameričané na dobročinné účely rádi poslali alespoň obnošené oblečení. Ostatně možnost poslat do Vídne na charitativní účely šaty zajišťovala velice levně již podle jména česká firma Brodský a Sovák v New Yorku.⁶⁷ Editor ještě upozorňuje čtenáře, zřejmě za účelem vyburcování větší solidarity, že: „Rakousko pro naše děti a pro naše sestárlé a bezmocné krajany, kteří jemu obětovali celý život a které je poválečným krachem připravilo o veškeré ovoce jejich celoživotní práce, nekoná ničeho.“⁶⁸ V případě sbírek samotných pak České srdce vypomáhá jen málokdy penězi, ale spíše se jedná o pomoc naturální „uhlí, moukou, cukrem krupicí, rýží, zaplatí činži atd.“⁶⁹ V následujících číslech *Bratrských listů* na počátku roku 1930 pak nenalezneme o sbírce pro krajany ve Vídni žádnou zmínku, ani vyčíslení celkové hodnoty darů. Pravděpodobně proto, že čtenáři byli charitativní organizací vyzváni, aby dary nesměrovali na redakci, nýbrž na již zmíněnou firmu Brodský a Sovák.

Bylo by pochopitelně poměrně naivní myslet si, že by měsíčník texaských bratrů pečlivě sledoval výsledky na burze. Ovšem předložené příklady demonstrují, že

63 Tamtéž, s. 2.

64 *Bratrské listy*, 26. prosince 1929, s. 7.

65 Tamtéž.

66 Tamtéž, s. 8.

67 Tamtéž, s. 9.

68 Tamtéž.

69 Tamtéž.

i v rámci takto vyprofilovaného média se ke čtenářům dostávaly zprávy o nedostatku peněz, neúrodě, či dokonce o potřebě přímé peněžní a materiální pomoci pro krajany sužované hospodářskou krizí v srdci bývalé monarchie. Velká hospodářská krize, přesněji její důsledky začaly přehlušovat jiné zprávy a draly se (tak jako v případě *Denního Hlasatele*) do popředí.

NEBRASKA A ČERNÝ PÁTEK – KRACH ZEMĚDĚLSKÝCH CEN

Reflexe poklesu finančních trhů v Nebrasce je podobná spíše Texasu než tomu, jak celou situaci viděli Češi v industriálním Chicagu. V rámci časopisu *Hospodář* byl pravidelně vydáván editorial se zpravodajským obsahem s názvem *Mezi námi*. V ní redakce v listopadu 1929 dovolila filozofovat o cenách zemědělských produktů v rámci textu *Kouzelný proutek v rukou vlády*.⁷⁰ Autor si hned na začátku stěžuje: „V minulém čísle psali jsme, jak rychle pšenice klesá a příčiny k tomu byly nad křišťál jasnější. Jest dosud velký přebytek pšenice z roku minulého, k tomu letos opět velký osev na celém světě. Nadprodukce letošní měla být složena na hromadu přebytku loňského, což zcela logicky znamenalo by nižší ceny. [...] Nic se v té věci nemohlo dělat, nebylo to vinou vlády ani republikánské strany, že američtí pěstitelé pšenice dostávají nízkou cenu. [...] Vláda zdála se a dělala úplně bezmocnou a ze všech stran ozývaly se hlasy, že farmáři by měli pěstovat jen tolik pšenice, kolik jí spotřebují doma.“⁷¹

Na první pohled se může zdát, že zehraní na nízké ceny pšenice je pro farmáře stejně přirozené jako stěžování si na počasí, ovšem v roce 1929 měly tyto stížnosti hlubší smysl. Jak v *History of Nebraska* připomínají Olson a Naugle, české farmáře v tomto státě na Středozápadě nevzrušovaly akcie, ale padající ceny jejich úrody: „Pro Nebrasku hlavním důsledkem krachu v říjnu 1929 nebyly obrovské ztráty na bohatství jednotlivců, i když to se stalo, jako spíše náhlý kolaps zemědělských cen, na nichž byla víceméně celá ekonomika státu tím či oním způsobem napojená. Příjem farem v Nebrasce byl v roce 1929 vyšší než jakýkoliv jiný rok po skončení války, ale ceny začaly klesat v posledním kvartále a padaly až do prosince roku 1932, kdy byly vůbec nejnižší v historii státu — nižší než během krize v letech 1890.“⁷² Stížnosti na nízké ceny již v červnu, přičemž k největšímu poklesu má teprve dojít, jsou přirozené. Neboť jedním z problémů americké ekonomiky před krachem na newyorské burze, který se citelně dotýkal i českých farmářů, bylo právě hromadění zisků a neochota jednotlivých částí ekonomiky zvyšovat ceny vstupů do výroby.

Autor textu v *Hospodáři*, na jehož základě situaci analyzuji, ovšem po úvodu lehce zaútočí na vládu, když píše: „Však najednou slyšeli jste, že cena pšenice začala vstoupat. Proč? Nestala se žádná kalamita v zemi ani nikde jinde, poměry jsou navlas stejné jako před čtrnácti dny. [...] Jediná příčina náhlého vzestupu cen byla v tom, že prezident Hoover se vyjádřil právě tak jako vůdčí osoby v kongresu, že těžce nesou nízkou cenu pšenice a že opravdově soucítí s farmáři a rozhodně v té příčině zakročí. [...]“

⁷⁰ *Hospodář*, 20. června 1929.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² James C. OLSON — Ronald C. NAUGLE, *History of Nebraska*, Lincoln 1997, s. 309.

Po pouhém vládním projevu svých úmyslů značný byl účinek na ceny. Tak přece jen jak vidno vláda může něco učinit. Přirozené poměry mohou být uměle změněny. Jest velmi jednoduché pro vládu měniti ceny a míti na ně neustálý vliv. A to nejen ceny farmářských produktů, ale i produktů průmyslových.⁷³ Tento závěr je pochopitelně mylný, neboť pokud by nedošlo k ničemu tak drastickému, jako je například zastropování cen (kvůli němuž by farmáři trpěli snad ještě více), ani tak mocný orgán jako americká federální vláda z dlouhodobého hlediska nemohl s poklesem cen nic dělat. Pokud se podíváme na vývoj cen v delším horizontu, situace pro nebraské farmáře se bude ještě několik let rapidně zhoršovat. Mezi lety 1929 až 1932 totiž podle oficiálních dat klesla například cena jednoho bušlu kukuřice o 80,6%.⁷⁴ Pro Nebrasku, která je známá jako „stát kukuřice“, a její farmáře byl tento pokles cen likvidační. Pšenice, o jejíž ceně je řeč v analyzovaném textu, pak ve sledovaném období poklesla o 73%. Například brambory zaznamenaly pokles o 74,2%, hovězí dobytek o 79% a snad jedinou komoditou, která neztratila minimálně polovinu své hodnoty, byl tučet vajec, jenž ztratil 35,2% ze své ceny.⁷⁵

V *Hospodáři* přesto panoval ještě v červnu „prvního krizového roku“ optimismus: „Tato ukáзка stoupaní a klesání cen měla by být povzbuzením pro farmáře. Zde vidí jasně, co vláda by mohla pro ně učinit, jen když bude chtít. Dokud jsou ve vládní pokladně nahromaděné peníze a dokud jsou peníze v kapse poplatníků, Strýček Sam může učinit z kohokoliv boháče — i z farmáře.“⁷⁶ Vláda ovšem na pomoc nebraským farmářům nepřispěchala, ani nijak výrazněji nemohla (například vykupováním přebytků za netržní ceny či podobným krokem, jenž by se farmářům na Středozápadě zřejmě líbil), což mělo politické konsekvence. Zhoršující se situace farmářů měla devastující dopad na celý stát, jak zmiňují Olson a Naugle. Ekonomická situace totiž zasáhla nejen farmy, ale také obchodníky, dřevaře, učitele, řemeslníky a další profese.⁷⁷ Konstrukce budov vázla, státy omezovaly své ambiciózní programy s klesajícími příjmy z daní a nadeníci, kteří předtím měli místo na nebraských farmách či v továrnách, si stoupili do dlouhých řad s dalšími nezaměstnanými.⁷⁸

České farmáře v Nebrasce však nesužovaly jen klesající ceny jejich produktů, ale také s tím související snižující se ceny pozemků. To ostatně *Hospodář* reflektoval v listopadovém čísle textem s názvem *Změny v cenách pozemků*: „Jest zřejmé, že ceny za dobytek pohybují se jaksí v obdobích. Po sedm roků stoupají, pak po sedm roků klesají. O vepřovém dobytku platí dvouleté období místo sedmiletého. Co týče se cen pozemků, soudí někteří, že ceny stoupají po pětadvacet roků a pak po tolikéž let klesají. [...] Dle této theorie cena pozemků nepočne stoupati, až teprve asi rokem 1940 nebo 1945, a v roce 1960 mohli bychom očekávat zase ceny nejvyšší [...]“⁷⁹ Tato předpověď byla pochopitelně mylná a zakládala se spíše na selském rozumu než na sledování

73 *Hospodář*, 20. června 1929.

74 J. C. OLSON — R. C. NAUGLE, *History of Nebraska*, s. 309–310.

75 Tamtéž.

76 *Hospodář*, 20. června 1929.

77 J. C. OLSON — R. C. NAUGLE, *History of Nebraska*, s. 312–313.

78 Tamtéž, s. 313.

79 *Hospodář*, 20. listopadu 1929.

jednotlivých cen v dlouhém období. Realita navíc byla ještě mnohem horší pro české farmáře. Mezi lety 1920 až 1930 totiž došlo v Nebrasce k poklesu hodnoty půdy a budov o více než 48 %.⁸⁰ „Nejhůře zasaženi byli farmáři, kteří se snažili splatit hypotéky uvalené na půdu zakoupenou během vysokých cen během války a bezprostředně po ní. [...] Výsledkem této situace mnozí farmáři přenechali své farmy k zástavě věřitelům, nebo je nechali propadnout. [...] A tak zatímco některá odvětví vzkvétala, nouze farmářů se začala reflektovat ve všech aspektech ekonomiky státu.“⁸¹

Třetí ranou pro farmáře na americkém Středozápadě, kromě klesajících cen půdy a výnosů z ní, pak bylo sucho a nízká četnost srážek v krizových letech. „I když Nebraska netrpěla v roce 1930 obecně suchem, počet srážek byl pod normálem v letech 1931, 1932 a 1933, a v roce 1934 na stát spadlo pouze 14,31 palců ročních srážek — což bylo nejméně od roku 1865.“⁸² Jak autoři zmiňují, nedostatek vláhy společně s vysušenou půdou znamenaly zvýšenou četnost prachových bouří, které se postaraly o ztrátu jakékoliv iluze o tom, že by snižující se ceny byly způsobeny nadprodukcí.⁸³

Naplnlo pak strach o hospodářskou situaci v USA zasáhl českou komunitu v Nebrasce, respektive *Hospodáře* na konci roku, což je patrné z textu *Zemědělství a průmysl*.⁸⁴ V něm autor kromě jiného rozebírá následující slova prezidenta Hoovera o tom, že „mezi farmářem a dělníkem nestává základního konfliktu. Sníží-li se životní standard jednoho, trpí tím druhý. Prosperita jednoho spočívá na prosperitě druhého. Aniž se stává skutečného konfliktu mezi východem a západem, severem a jihem našich Spojených států.“⁸⁵ Dle autora republikánský prezident dobře vyjadřuje národní idealismus a popisuje poměry, jaké by měly být, snad prý i v dobré víře. Bohužel však: „Ale nebéře ohledu na lidskou sobeckost a chamtivost, na lidskou bláhovost a krátkozrakost, a na jejich následky. [...] Tím, že se do záležitosti vláda vložila, ceny za výrobky východního průmyslu postaveny na vysoký stupeň a ceny produktů zemědělského jihu a západu na hodně nízký. [...] Jest to výsledek dlouholetého vyhovování požadavkům sobecké a jak nyní vychází najevo, bláhové a krátkozraké oližarchie, jež měla v plánu hlavně obohatit se na úkor ostatní země, zejména farmářů.“⁸⁶

Jak již bylo patrné i v analýze týkající se Texasu, mezi agrárními a průmyslovými oblastmi USA panovalo jisté napětí, které přicházející krize jen stupňovala. Farmářská obec se nezajímala o cenu akcií či problémy finančního sektoru, dokud se její problémy nepřelily na trhy komoditní. Celou situaci tak redakce *Hospodáře* (v dobré víře, leč v neznalosti) svaluje na chamtivost a spekulanty, neboť zřejmě nemají příliš hluboké znalosti o tom, jak jejich segment ekonomiky ovlivňuje celková makroekonomická situace USA. Autor tedy v tomto duchu pokračuje: „Konečný výsledek jest ponenáhlé ožebračování zemědělství. A nyní ono ožebračování pocituje průmysl, který dychtivě hledá zámořní trhy, jež mají nahradit trh domácí, zmrzačený nepře-

80 J. C. OLSON — R. C. NAUGLE, *History of Nebraska*, s. 307.

81 Tamtéž, s. 308.

82 Tamtéž, s. 310.

83 Tamtéž, s. 310–311.

84 *Hospodář*, 20. prosince 1929.

85 Tamtéž.

86 Tamtéž.

mýšlejší chamtivostí. President Hoover si pochvaluje, že hrubý příjem z farem v posledních třech letech vzrostl z \$12,100,000,000 na \$12,650,000,000. Avšak neuvažuje, že vzrůst tento jest pouhým zlomkem obnosu, o jaký zvýšen výtěžek z průmyslu. Neuvažuje, že před desíti lety příjem z farem byl 15 bilionů.⁸⁷

Odkaz na konjunkturu poválečných let pomohou zasadit do kontextu doby Olson a Naugle, kteří zmiňují, že první světová válka zadělala farmářům na problémy doby poválečné. Ve své práci podotýkají, že během války měla shánka po jídle pro ozbrojené složky a spojenecké síly obecně za následek prudký růst cen potravin do výšin, které „přesahovaly cokoliv, čemuž staří farmáři byli ochotni věřit“.⁸⁸ Ceny pak neklesaly ani po konci války, byť faktory způsobující jejich nárůst byly neslučitelné s dobou míru.⁸⁹ „Mnozí spěchali utratit peníze z nově nabitě prosperity, vzali si hypotéky, aby si zajistili další drahou půdu, na níž by mohli pěstovat ještě na větší ploše. Bohužel v polovině dvacátých let zahraniční zájem o americké zemědělské produkty prudce poklesl a vyprchala vládní garance pro ceny pšenice.“⁹⁰ Jaký efekt měl tento pokles na půdu, produkty, ale i ekonomiku a životy samotných Nebrasčanů, včetně českých farmářů, bylo již popsáno výše.

Hospodář přesto kladl nastalou krizi chybně za vinu „chamtivým průmyslníkům“: „Aniž se zmiňuje, že vzdor nedávnému shroucení se peněžního trhu akcie průmyslové průměrně stojí o 60 procent výše nežli před třemi lety, zatímco cena farem jen ztelně se zvýšila a místy vůbec klesla. [...] Kdyby oněch šest bilionů dolarů bylo každoročně farmářům vráceno,⁹¹ nemusela by ve Washingtonu zasedati skupina kapitánů průmyslu, jež mocně se snaží vyřešiti problém jeho upadání. Kdyby mezi východem na jedné straně a západem a jihem na druhé, mezi průmyslem a zemědělstvím, bylo poctivě jednáno, měli bychom národní prosperitu, kterou by ani Wall Street nemohl pohnouti.“⁹²

Z tohoto textu můžeme odvodit několik zajímavých jevů. Tím prvním je důraz, jaký *Hospodář*, respektive jeho redakce, kladl na provincialitu Spojených států a na tvrzení, že potřeby jednotlivých „regionů“ a jejich klíčových odvětví jsou často protichůdné. Zároveň asi nepřekvapí způsob, jakým je farmářský stav na stránkách tohoto časopisu protežován. Druhou, avšak závažnou chybu, kterou čeští novináři v Nebrasce učinili, je podcenění toho, jak jsou jednotlivé sektory americké ekonomiky propojené, a zřejmě neznalost toho, jak fungují dodavatelské řetězce tamní ekonomiky.

Americká ekonomika jistě trpěla všemi již zmíněnými neduhy a jak mnozí autoři zmiňují, jejím problémem byla například přílišná akumulace zisků a kapitálu

87 Tamtéž.

88 J. C. OLSON — R. C. NAUGLE, *History of Nebraska*, s. 305.

89 Tamtéž, s. 305–306.

90 Tamtéž, s. 306–307.

91 Autor má zde na mysli to, že příjem farmářů údajně není na stejné úrovni jako příjmy jiných sektorů ekonomiky. Pokud by se situace změnila, znamenalo by to nárůst příjmu již výše zmíněných čísel o zhruba polovinu, čímž se vysvětluje ona cifra šesti bilionů. Tato myšlenka ovšem v textu není nikterak hlouběji vysvětlena, proto s ní nelze analyticky pracovat.

92 *Hospodář*, 20. prosince 1929.

v rukou několika málo podnikatelů. Ovšem farmáři nechtěli věřit nebo jednoduše netušili, že pokud se v továrnách bude propouštět a lidé nebudou mít peníze, nikdo nebude chtít odebírat jejich výrobky a platit za ně. Masová nezaměstnanost, fenomén, který zažily Spojené státy v rámci velké hospodářské krize poprvé, samozřejmě nezasáhla jen urbánní centra, ale také venkov.

Federální vláda neměla, byť si to mnozí mysleli, v ruce žádný kouzelný proutek, kterým by mohla krizi přes noc vyřešit. „Hoover však nebyl ochoten jen přihlížet s rukama v klíně. Udělal vlastně více, než čeho byl v tak zoufalé hospodářské situaci schopen kterýkoliv jeho předchůdce,“ komentují činnost vlády Tindall a Shi.⁹³ Zároveň však kriticky dodávají, že republikánská strana ani v tak výjimečné situaci nebyla ochotna upustit od svých tvrdých dogmat spojených s laissez-faire postojí, přičemž tato filozofie „omezovala možnosti vládního zásahu a Hoover od ní odmítal upustit i ve chvíli nouze“.⁹⁴ Nastalá hospodářská krize pak měla také politické konsekvence, které výrazně proměnily celonárodní politiku v USA.

ROZDÍLNÉ REAKCE NA ZAČÍNÁJÍCÍ KRIZI

Některé odlišnosti napříč pramennou základnou jsou pochopitelně způsobeny rozdílnou periodicitou zkoumaných novin. I přesto jsou napříč státy a regiony patrné některé trendy. Ve všech třech sledovaných tiskovinách je patrné, že Čechoameričané jevíli o události na burze jen malý zájem. To bylo velmi pravděpodobně způsobeno tím, že neměli v cenných papírech uloženy žádné peníze (stejně jako 98 % populace USA), tím pádem pokles ceny jejich osobní finance přímo nezasáhl.

Denní Hlasatel ovšem v průběhu několika málo dnů pochopil, o jak vážnou situaci se jedná. I proto se snažil Čechům v jednom z největších měst Spojených států vysvětlit, co to vlastně Wall Street je nebo jaký efekt může mít burzovní panika na celé hospodářství. To se potvrzuje například tím, že se zpráva z burzy stala hlavní zprávou jednoho z vydání. Tento vcelku rychlý obrat může být dán nejen tím, že Chicago bylo k New Yorku vzdálenostně nejbližší, ale taktéž se jednalo o urbánní aglomeraci, která byla bezprostředně nejvíce náchylná k problémům průmyslového sektoru. I vzhledem k historii těchto novin můžeme navíc předpokládat, že část čtenářské obce *Denního Hlasatele* tvořili dělníci, jež čekal po krachu Wall Streetu neveselý osud spočívající v postávání v dlouhých řadách na práci vyvolaných masovou nezaměstnaností.

Oproti tomu problémy Čechů v Texasu a v Nebrasce, z valné většiny farmářů, byly rozdílné. O finanční sektor se obě tyto komunity zajímaly pramálo. Společně je však trápil pokles zemědělských cen, přičemž se jednalo o jev úzce spjatý s poklesem burzovních cen. To si ale v rámci zkoumaných periodik nikdo neuvědomoval. Namísto snahy o pochopení provázanosti těchto segmentů můžeme minimálně na stránkách *Hospodáře* pozorovat jistou nevraživost vůči establishmentu z východního pobřeží země, spekulantům a zástupcům průmyslu.

⁹³ G. B. TINDALL — D. E. SHI, *Dějiny*, s. 557.

⁹⁴ Tamtéž, s. 557–558.

A zatímco evangelíci v Texasu se obávali toho, že nebudou schopni dostát svým závazkům vůči bankám, Češi v Nebrasce žehrali na vládu ve Washingtonu, že nic nedělá s klesající hodnotou zemědělských výrobků a půdy. Zajímavé pak je, že skrze charitativní žádost krajanů z Vídně se ukázala v plné nahotě hospodářská krize v Evropě i texaským Čechům, což mohl být kontext, který do té doby čtenářům *Bratrských listů* zřejmě unikal.

Nezájem o burzovní poklesy také ilustruje to, co bylo v úvodu této studie nastíněno — tedy fakt, že onen „černý čtvrtek/pátek“ na newyorské burze je až ex post racionalizací a snahou najít pomyslný „bod nula“ v případě velké hospodářské krize. Farmáři se zajímali především o problémy způsobené poklesem cen jejich produktů a počasím. Na cenu cenných papírů nebrali zřetel, což mají Texas a Nebraska v jádru podobné. Rozšíření a intenzita krize ovšem bude mít vliv na všechny zúčastněné a zásadně promění politickou mapu Spojených států, Evropy a nakonec i světa.

RÉSUMÉ:

Czech immigrants in America played an important role in the establishment of independent Czechoslovakia after World War I, and even today more than one million Americans claim Czech ancestry. Czech Americans understandably kept a close eye on the young democracy in the centre of Europe during the interwar period. Their reflections are recorded primarily within regional periodicals, which, although being available at least to some extent, are still not sufficiently reflected in the academic literature. Generally, the most researched period is the “peak” of the Czechoslovak immigrant community’s activity in the US around World War I, but there are large gaps elsewhere, especially in the interwar period. The paper attempts to compare the views of Czech immigrants in America on the stock market crash in New York in the autumn of 1929. It focuses specifically on Czech periodicals published in three locations — Chicago, Nebraska, and Texas. The comparison of these three perspectives provides the opportunity to explore the perspective of Czech Americans in urban and rural areas in three different states across the United States. It also focuses on periodicals from a period that researchers have so far shown little interest in. Additionally, comparing these three locations allows for an examination of social, religious, demographic, and other differences, as the Czech immigrant community in the US has never been homogeneous, although it is often presented as such. The paper thus aims to provide a fresh perspective on one of the key moments of interwar history through the eyes of the Czech immigrant community.

Mgr. Michael Durčák je absolventem magisterského programu Historie — české dějiny v evropském kontextu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se zaměřením na moderní dějiny. Ve své akademické i publicistické činnosti se zaměřuje především na Spojené státy americké a dějiny po druhé světové válce (durcak.misa@seznam.cz).

